

Undervisningsmaterieell for
vandretstillingen

Den nye planeten

SPAREBANKSTIFTELSEN
DNB

MENNESKERETTIGHETS
AKADEMIET
HUMAN RIGHTS ACADEMY

Foto: Rebekka Øvensen

Vi må behandle Jorden på en slik måte at de som kommer etter oss kan leve gode liv (ungdom medvirkende i utstillingen)

Foto: Rebekka Øvensen

Forord

Hva er et godt samfunn?

Dette spørsmålet har den ideelle stiftelsen Menneskerettighetsakademiet stilt mer enn 2300 enslige mindreårige asylsøkere siden 2008. Vandreutstillingen *Den Nye Planeten* synliggjør ungdommenes svar og refleksjoner. Gjennom utstillingens tekster, bilder og intervjuer med asylsøkerne, utfordres også de besøkende til å reflektere rundt hva som er og bør være viktige samfunnsverdier.

Dette undervisningsmateriellet inneholder aktiviteter som elever kan gjennomføre før, under og etter besøket i utstillingen. Aktivitetene er relevante for en rekke kompetansemål for grunnskolen og den videregående skole, og er aktuelt i forhold til fag-fornyelsen. De går rett inn i kjernen av det nye tverrfaglige temaet «Demokrati og medborgerskap». En rød tråd gjennom materialet er de deltagende undervisningsmetodene. Gruppearbeid, øvelser og diskusjoner utvikler elevenes mestringsfølelse, og er svært godt egnet til å undervise i menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap.

Formålet med materialet er å inspirere lærere til å bruke vandreutstillingen *Den nye planeten* i sin undervisning. Resultatet vil bli økt demokratisk kompetanse, inkludert kritisk tenkning og medvirkning i den offentlige samtalen, blant ungdom i Norge.

Undervisningsmateriellet er utviklet av prosjektleder i Menneskerettighetsakademiet Marit Langmyr.

Utstillingen «Den nye planeten» er produsert av Menneskerettighetsakademiet i samarbeid med Eidsvoll 1814/Stiftelsen Norsk Folkemuseum og Rodeo arkitekter. Kulturrådet og Fritt Ord har gitt midler til å utvikle og produsere utstillingen.

Sparebankstiftelsen har finansiert visninger og utvikling av dette undervisningsmateriellet.

**MENNESKERETTIGHETS
AKADEMIET**
HUMAN RIGHTS ACADEMY

Innhold

Undervisningsaktiviteter

Forberedelser

Den nye planeten
Blogg
Dypdykk i menneskerettighetene
Samfunnet det er oss!

Besøket i utstillingen Den nye planeten

Stasjon 1: Sitater
Stasjon 2: Planeter
Stasjon 3: Planet-boken
Stasjon 4: Videointervjuer
Stasjon 5: Menneskerettighetene
Stasjon 6: Asylsøker-ungdommene: bilder og sitater

Tilbake på skolen

Presentasjon av gruppeoppgavene
Faktabokser til nyhetssaker
Ytringsfrihet i praksis

Til læreren

Utstillingen

Metodikk

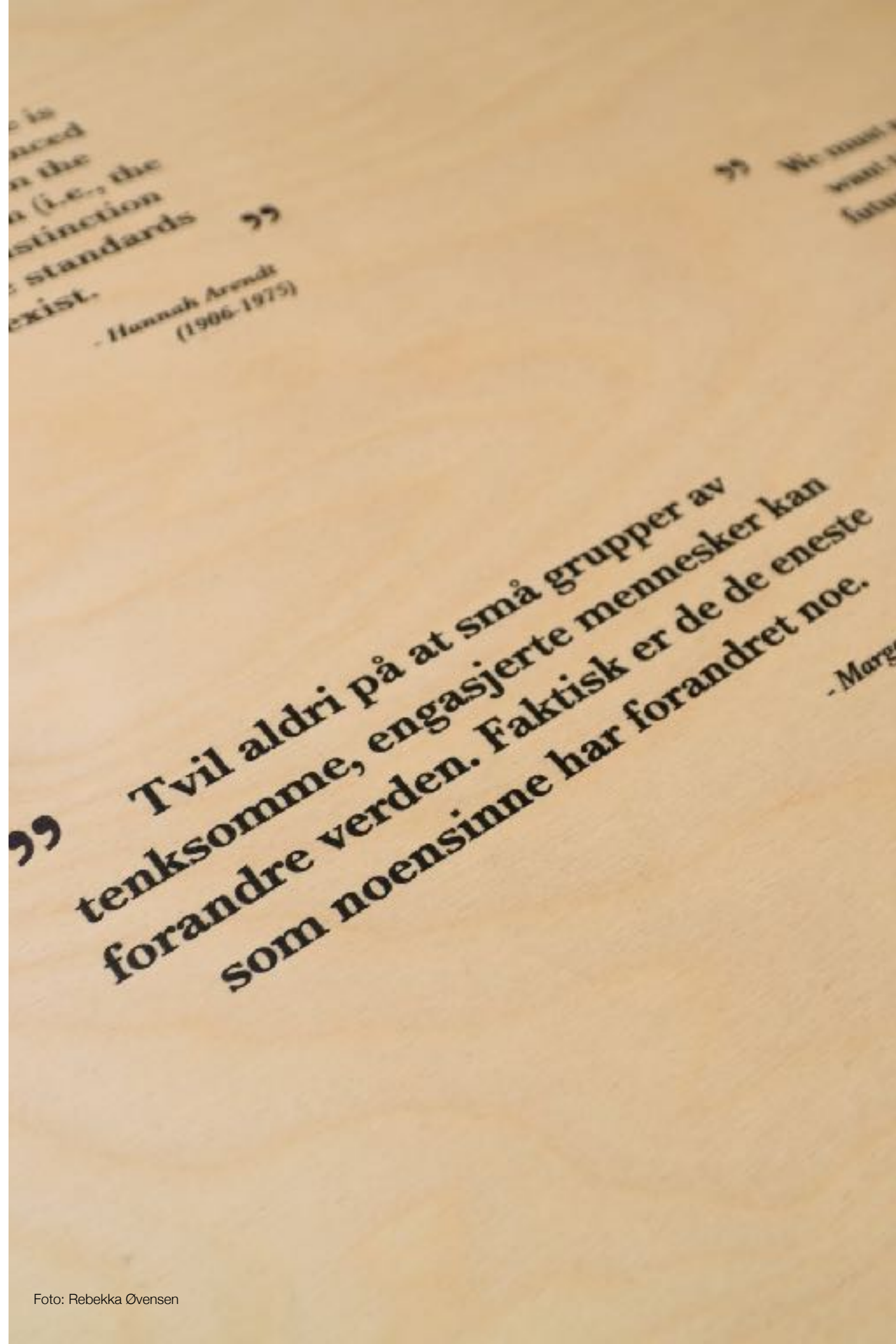
Relevansen for læreplanverket

Demokrati og menneskerettigheter
Digitale ferdigheter
Identitet og mangfold

Kompetansemål

Tema: Menneskerettigheter

Tema: Ytringsfrihet

Før utstillingen

Før elevene besøker utstillingen anbefaler vi å gjennomføre gruppearbeidet *Den nye planeten*. Ved at elevene går gjennom den samme prosessen som de enslige mindreårige asylsøkerne, utvikler de et godt grunnlag for refleksjon og gjenkjennelse når de ser utstillingen.

Også refleksjonsoppgaven "Samfunnet - det er oss" kan gjøres før elevene ser utstillingen. Formålet er å åpne opp for refleksjonen rundt viktigheten av demokratisk deltagelse og meningsutveksling.

DEN NYE PLANETEN

INNFØRING I MENNESKERETTIGHETER

Klassetrinn: 8-10 klasse, vgs. Forutsetter ingen forkunnskaper om menneskerettigheter

Praktisk øvelse: Aktiviteten inkluderer et gruppearbeid med påfølgende presentasjon i plenum, et kort foredrag og gruppearbeid igjen.

Mål

- Legge til rette for refleksjon rundt hvilke regler som skaper gode samfunn
- Forberede elevene på et foredrag om opprinnelsen og innholdet til FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene
- Bevisstgjøre elevene på at formålet med utviklingen av det internasjonale menneskerettighetssystemet er å etablere gode samfunn for alle mennesker uten diskriminering

Tid: 1-4 timer (avhengig av hvor dypt man går i tematikken)

Hva trengs: Et stort rom med mulighet for gruppearbeid, store ark og tusjer, penn og papir, en kopi av Verdenserklæringen, PC, projektor og høyttalere ved foredrag og/eller visning av film.

Forberedelser: Et kort foredrag om Verdenserklæringens tilblivelse og innhold.

Gjennomføring

1. Læreren deler inn i smågrupper (3-5 personer) og introduserer oppgaven: *Det har skjedd en katastrofe på jorda og alt liv er utslettet. Dere er de eneste heldige menneskene som har fått plass i en rakett som er på vei til en helt ny planet. Planeten ligner ganske mye på jorda med fjell,*

Foto: Inger Kristin Hognestad

vann, vidder, hav og en atmosfære man kan puste i. Det er natur, skog, gress, frukt i trærne, grønnsaker og dyr. Det eneste som ikke finnes der fra før er mennesker. Så dere er de første. Men etter hvert vil det bli mange mennesker på planeten. Som de aller første har dere imidlertid ett privilegium, og det er å bestemme hvilke regler som skal gjelde for samfunnet på planeten. Så dette er deres oppgave: Å bli enige om ti regler som skal gjelde for alle på planeten slik at de kan leve gode liv. Det er viktig at dere klarer å bli enige om reglene. Reglene skal skrives ned på et stort ark, og dere kan gjerne finne på et navn til den nye planeten. (30 minutter)

2. Alle møtes i plenum der gruppene presenterer og begrunner reglene. Under fremføringen bør læreren åpne opp for refleksjon. Sannsynligvis har gruppene valgt en del av de samme reglene. For å unngå gjentakelser kan læreren velge å la gruppene presentere bare noen regler hver.

Læreren holder presentasjon om menneskerettighetenes historie og presenterer Verdenserklæringen som deles ut til alle.

3. Elevene skal nå jobbe videre i gruppene sine. Oppgaven er å sammenligne deres egen planets regler med artiklene i Verdenserklæringen. Hvilke artikler regulerer de samme elementene som deres egne regler søker å gjøre? Artiklenes nummer skal skrives opp ved siden av regelen. Gjerne med en tusj i en annen farge. (20-30 minutter)
4. Når gruppene er ferdige, møtes alle i plenum for presentasjon. Sannsynligvis har elevene funnet ut at mange av deres egne regler er i samsvar med innholdet i Verdenserklæringen. Dette er en fin anledning til å få lest opp forskjellige artikler i erklæringen for å bli bedre kjent med dem.

Dette tar vi med oss videre

Menneskerettighetene representerer verdier og normer som er felles for samfunn over hele jorda. (Dette har jo elevene selv vist ved å velge mange av de samme verdiene og normene til sin egen planet). Da Verdenserklæringen ble vedtatt i 1948, ble menneskerettighetene for første gang en universell forpliktelse. Da erklærte FNs medlemsstater at de skal arbeide for å beskytte og fremme menneskerettighetene for alle. Verdenserklæringen har dannet utgangspunktet for det omfattende menneskerettighetssystemet som har vokst frem siden da.

Spørsmål til refleksjon: Hvorfor er det viktig at vi reflekterer rundt hvilke regler som bør ligge til grunn for et godt samfunn?

Foto: Inger Kristin Hognestad

BLOGG

Elevene lager en blogg der de informerer om prosessen med å lage regler for en ny planet, og publiserer bilder av klassens planet-regler.

Send gjerne blogg-linken til Menneskerettighetsakademiet, så legger vi den ut på nettsiden nyplanet.org.

DYPDYKK I MENNESKERETTIGHETENE

1. Etter at elevene har hørt det innledende foredraget om utviklingen av menneskerettighetene og sammenlignet Verdenserklæringen med egne planeter, deles de inn i nye grupper.
2. Hver gruppe får utdelt en artikkel fra Verdenserklæringen som de skal fordype seg i. Forslag til artikler er 1, 4, 5, 16, 18, 19 og 26
3. Spørsmål som elevene skal undersøke er:
 - Vet man noe om bakteppet for at denne artikkelen ble inkludert i Verdenserklæringen?
 - Hvem har ansvaret for at innholdet i artikkelen realiseres? Hvordan virkeliggjøres dette i praksis?
 - Hva er situasjonen i Norge når det gjelder denne rettigheten? Gi eksempler på at den oppfylles, og hvorvidt den har blitt brutt/brytes?Bruk gjerne verktøy som Prezi, PowerPoint, Presentations på Google osv.

SAMFUNNET, DET ER OSS!

Klassetrinn: 8-10 klasse, vgs.

Praktisk øvelse: Gruppearbeid med påfølgende presentasjon i plenum, kort foredrag, og til slutt gruppearbeid igjen.

Mål

- Å bevisstgjøre på viktigheten av å delta i samfunnet

Tid: 35 minutter

Hva trengs: Mentimeter, en nettbasert tjeneste som aktiviserer elevene i undervisningen. Resultatet fremstilles som grafer, ordskyer eller annet. Tjenesten er i utgangspunktet gratis.

Hvordan bruke Mentimeter?

Elevene bruker egne mobiltelefoner eller nettbrett, og får en kode de kan bruke på nettsiden [menti.com](https://www.menti.com). Spørsmålene som skal stilles settes opp av læreren i forkant. [7 tips for bruk av Mentimeter i klasserommet.](#)

Gjennomføring

Mentimeter

1. Læreren stiller klassen følgende spørsmål: På hvilke måter kan vi enkeltmennesker delta i og påvirke samfunnet? Elevene bør få god tid til å tenke seg om.
2. Svarene presenteres som en ordsky som læreren går gjennom. Dersom læreren mener det er viktige påvirkningskanaler som mangler, bør vedkommende legge til.

Oppfølgende gruppeoppgave

3. Læreren ber deltakerne gå i grupper på fire-fem. Oppgaven er nå å identifisere artikler i Verdenserklæringen om menneskerettighetene som beskytter de mulighetene til å påvirke som elevene har kommet frem til (artiklene 19, 20 og 27 svært relevante).
4. Elevene samles i plenum, og snakker om funnene.

Spørsmål til refleksjon:

- Hvorfor bør vi si vår mening om samfunnet og samfunnsproblemer?
- Er fellesskapsbeslutninger bedre enn beslutninger som er gjort en person (eller en liten gruppe) som har mye makt? Hvorfor?
- Er det noen grupper i samfunnet som har større utfordringer enn andre når det gjelder å delta og påvirke? (Nevn gjerne flyktninger her, dersom ikke elevene nevner det selv). Hva kan vi gjøre med dette? Er det mer utfordrende for unge mennesker å påvirke samfunnet enn voksne? Hvorfor?

Dette tar vi med oss videre

Et samfunn består av mennesker med ulike meninger, erfaringer, aldre, religioner, interesser, kjønn, legninger osv. Et godt og inkluderende samfunn er avhengig av at hele befolkningen - unge som gamle - deltar og påvirker dem som tar avgjørelser. Menneske-rettighetene beskytter retten til å delta og påvirke.

«Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.»

Barnekonvensjonen artikkel 12 (1)

Besøket til utstillingen

For å sikre et godt læringsutbytte i utstillingen, har vi utviklet arbeidsoppgaver knyttet til utstillingens seks stasjoner som elevene kan fordype seg i. Elevene skal forberede seg på skolen, gjøre oppgaver mens de er i utstillingen, og oppfølgende arbeid etterpå.

Før besøket, er det fint om læreren har delt elevene inn i grupper (gjerne «planet-gruppene») og at de er forberedt på å jobbe særlig med en stasjonen. Før gruppene arbeider med hver sin stasjon, skal alle se hele utstillingen.

Det er en fordel om læreren på forhånd har fortalt litt om ungdommene som medvirker i utstillingen. Hva er en enslig mindreårig asylsøker? Og hva innebærer retten til asyl? Vedkommende bør informere om at ungdommene i utstillingen også har gjort gruppearbeidet *Den nye planeten*.

NB: Husk penn og papir og utstyr til å ta bilde med (fotoapparat/mobil) i utstillingen. Elevene kan bruke nettbaserte kilder til å svare på spørsmål (skriv ned kildene) og presentere funnene for de andre i klassen. Ta gjerne i bruk verktøy som Prezi, PowerPoint, Presentations på Google eller lignende.

STASJON 1: SITATER

Dette utstillingsbordet består av sitater som filosofer, politikere og sivilsamfunns-aktører har uttrykt opp gjennom tidene om hva som skaper gode samfunn.

Oppgave

Alle i gruppen leser sitatene på utstillingsbordet. Deretter avtaler de tre sitater som de skal fordype seg i. Elevene skriver opp, eller tar bilde av, sitatene og hvem som har sagt dette. Tilbake på skolen skal de undersøke sitatene nærmere og svare på følgende spørsmål:

- Hvem er personen som har sagt dette? (opprinnelsesland, yrke, alder osv.)
- Hva er bakgrunnen for at personen sa dette? Koble gjerne til historiske og nåtidige hendelser og forklar disse.
- Kan du knytte sitatet til Verdenserklæringen om menneskerettighetene? Hvilke artikler er relevante? Hvorfor er de relevante?
- Hvorfor og hvordan er sitatet relevant i dagens samfunn? Hva kan vi lære av det som er sagt?
- Er dere enige i sitatet? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Finn flere eksempler på sitater av mennesker som har forsøkt å svare på spørsmålet: «Hva er et godt samfunn?»

Foto: Rebekka Øvansen

STASJON 2: UTVALGTE PLANETREGLER

Dette bordet beskriver prosjektet og viser tre planetregler som er laget av unge asylsøkere som har gjort gruppearbeidet *Den nye planeten*.

Oppgave

Alle i gruppen leser reglene på de tre planetene. Deretter velger de en planet som de tar bilde av (husk oversettelsen). Tilbake på skolen skal de undersøke den utvalgte planeten, og svare på følgende spørsmål:

- Hva er navnet på planeten? Har dere noen tanker om hvorfor dette navnet er valgt?
- Var det noen likheter mellom deres «planetregler» og reglene på denne planeten? Dersom svaret er ja, hvorfor tror dere det er slik?

- Man sier at menneskerettighetene er universelle - hva menes med dette? Hva mener dere og hvorfor?
- Hva er formålet med å ha regler i et samfunn?
- Kan det være slik at lover som er gode for noen er dårlige for andre? Gi eksempler på slike lover.
- Hva betyr det egentlig å respektere andre?
- Hvorfor er det viktig å ikke diskriminere minoriteter?
- I hvilken sammenheng tilhører jeg selv minoriteten?

FNs bærekraftsmål

- Hva er FNs bærekraftsmål?
- Finner dere likheter mellom deres utvalgte planet-plakat og disse målene?
- «Ta vare på miljøet» er en regel som går igjen på mange plakater. Hvorfor tror dere at klimautfordringene ikke direkte er nevnt i Verdenserklæringen om menneskerettighetene (1948)? Hvordan er klima og miljø inkludert i Bærekraftsmålene?

STASJON 3: BOKEN

I tillegg til å vise frem 50 planet-plakater laget av enslige mindreårige asylsøkere, inneholder boken *Den nye planeten* tekster av Menneskerettighetsakademiet og filosof Lars Fredrik Svendsen.

Oppgave

Alle i gruppen ser gjennom boken. De skal deretter fordype seg i teksten av Lars Fredrik Svendsen *Utopi og virkelighet*. Teksten ligger også på www.nyplanet.org, og en forenklet versjon i utstillingsbrosjyren.

Tilbake på skolen skal gruppen svare på følgende spørsmål:

- Forklar med egne ord hva ordet «utopi» betyr. Har dere eksempler på samfunn som har forsøkt å skape utopier?
- Hva mener Svendsen med «gradvis ingeniørkunst»?
- Hvordan er utviklingen av det internasjonale menneskerettighetssystemet et eksempel på «gradvis ingeniørkunst»?

I teksten skriver Svendsen at «*Selv om mennesker er ulike, har vi også så mye felles at historien har vist oss noen grunnleggende betingelser for at mennesker skal kunne leve gode liv.*»

- Hva mener Svendsen med dette sitatet? Hvilke hendelser i historien tror dere han sikter til?

Svendsen skriver også: «*Snarere enn å bestrebe oss på å realisere utopier, bør vi heller forsøke å fremme fredelig sameksistens for grupper og individer med ulike og uforenlige oppfatninger om det gode liv.*»

- Var dere i gruppen uenige når dere laget regler for deres egen nye planet? Hvordan løste dere eventuelt uenigheten?
- En av reglene på plakatene i planet-boken er at det skal være lov å være uenige. Hvordan kan uenighet være bra?

Foto: Rebekka Øvensen

STASJON 4: FILM

Stasjonen består av fire skjermer som viser intervjuer med 13 enslige mindreårige asylsøkere som har gjennomført gruppearbeidet *Den nye planeten*.

Oppgave

Se gjennom alle videoene og svar på følgende spørsmål:

- Ungdommene som er intervjuet har erfaringer fra krig, konflikt og flukt. Hvordan tror dere dette har påvirket deres valg av regler? Er det ett av intervjuene dere vil trekke frem som et eksempel?

Tilbake på skolen svarer gruppene på disse spørsmålene:

- FNs Menneskerettighetskommisjon gikk gjennom en lignende arbeidsprosess som dere og asylsøkerungdommene i videoene, da de skulle utforme Verdenserklæringen i 1948. Hva er likhetene? Hva er forskjellene? Hvordan påvirket erfaringene fra andre verdenskrig og Holocaust prosessen med å utarbeide erklæringen?
- Var det stor uenighet og diskusjoner blant medlemmene i FNs Menneskerettighetskommisjon eller statene om hvilke artikler som skulle inkluderes og hvordan tekstene skulle utformes? Hvis ja, hvorfor tror dere det var slik?
- Lag korte filmer inspirert av stasjonen, der dere forklarer valg av regler på egen planet. Velg selv hvilke format dere vil presentere videoene i.

STASJON 5: MENNESKE- RETTIGHETENE

Stasjonen består av en tidslinje som viser hvordan viktige menneskerettslige dokumenter har sett dagens lys siden 1945. På stasjonen kan man også delta aktivt gjennom å skrive hvilke regel man selv synes er den viktigste for å skape gode samfunn.

Oppgave

Gruppen skal ta bilde av eller skrive ned alle avtalene på tidslinjen. Velg så en til fordypning. Tilbake på skolen skal gruppen svare på følgende:

- Hva er forskjellen på en erklæring og en konvensjon?
- Hvem skal menneskerettighetene beskytte?
- Hvem er ansvarlige for at innholdet i avtalene gjennomføres?.

Gå i dybden på avtalen dere har valgt:

- Hva er bakteppet for utvikling av avtalen?
- Er det bestemte grupper i samfunnet som avtalen skal beskytte?
- Beskriv hovedinnholdet i avtalen
- Hvor lang tid brukte man på å lage avtalen?
- Hva betyr ratifisering? Hvor mange land har ratifisert denne avtalen?
- Har Norge ratifisert avtalen?

Nå skal gruppen selv fortsette tidslinjen.

- Er det en (eller flere) konvensjon(er) som mangler synes dere? Lag et forslag til ti regler som burde inkluderes i en slik konvensjon. Velg selv hvordan dere vil utforme dokumentet. Bruk gjerne bilder i tillegg til tekst.

Foto: Rebekka Øvensen

STASJON 6: PLANET- INSTALLASJON

Stasjonen består av bilder og sitater av ungdommene som blir intervjuet i utstillingen. Noen av bildene viser også hvordan ungdommene har arbeidet med gruppearbeidet *Den nye planeten*.

Oppgave

Gruppen skal studere alle bildene, velge tre sitater av ungdommene og svare på følgende spørsmål tilbake på skolen.

- Hvorfor valgte dere akkurat disse sitatene?

- Kan sitatene kobles til artikler i Verdenserklæringen om menneskerettighetene? Hvordan?

Bruk verktøy som Infographics eller lignende til å illustrere følgende spørsmål:

- Hvor mange mennesker er på flukt i verden?
- Hvor mange mennesker var på flukt etter Den andre verdenskrig?
- Hvilke land kommer det flest flyktninger fra?
- Hva er årsakene til at mennesker flykter idag?
- Hvor mange enslige mindreårige asylsøkere har kommet til Norge de siste ti årene?
- Hvor mange stater har ratifisert FNs konvensjon om flyktningers rettigheter (1951)?

Tilbake på skolen

Etter at elevene har returnert til skolen, arbeider de videre med oppgavene og presenterer funnene for de andre. Kanskje kan klassen lage sin egen utstilling (enten fysisk, eller på nett) som viser de viktigste resultatene?

For ytterligere å bevisstgjøre elevene om viktigheten av demokratisk deltakelse og samfunnskritisk tenkning, presenterer vi også aktiviteter om ytringsfrihet og faktabasert kunnskap som kan gjøres i ettetid.

FAKTABOKSER TIL NYHETSSAKER

Klassetrinn: 8-10 klasse, vgs.

I planetboken finner man teksten «Utopi og virkelighet» av Lars Fredrik Svendsen (finnes også på www.nyplanet.org, og en forenklet versjon i utstillingsbrosjyren). Her blir begrepet «gradvis ingeniørskap» vektlagt. Svendsen sikter til at gode samfunn bør bygges stein for stein, snarere enn i ett slag. Utviklingen av det internasjonale menneskerettighetssystemet er et eksempel på en slik gradvis utvikling.

Det kan være vanskelig å bli oppmerksom på langsiktige positive endringer, enten de skjer nasjonalt eller internasjonalt. Det viser seg at mange av oss har et mer negativt bilde av verden omkring enn det som faktisk er tilfelle. Dette henger sammen med at TV, aviser, radio og internett oftere rapporterer om det plutselige og uventede, heller enn om de langsomme forbedringene. Ofte vektlegges katastrofer, terror, krig og kriminalitet. Dette betyr ikke at informasjonen er feil, men at nyheten bare viser en liten bit av et større og oftere mer positivt bilde.

«Gradual improvements is not news. When a trend is gradually improving, with periodic dips, you are more likely to notice the dips than the overall improvement.» (Hans Rosling, Factfulness (2018))

Praktisk øvelse: Gruppearbeid med påfølgende presentasjon i plenum og et kort foredrag.

Mål

- Bevisstgjøre elevene på gradvis og positiv samfunnsendring
- Fremme elevenes kunnskap om kildekritikk og bruk av statistikk
- Gi elevene en tro på at det nytter å engasjere seg.

Tid: 1-2 timer (avhengig av hvor dypt man går i tematikken og om læreren inkluderer foredrag)

Hva trengs: Et stort rom med mulighet for gruppearbeid. Utstyr til å vise presentasjoner og eventuelt foredrag.

Forberedelser: Læreren plukker ut dagsaktuelle nyheter om negative hendelser fra aviser eller nett, som egner seg å vurdere i et langsiktig perspektiv. Temaer kan være terror, krig, demokrati, utdanning, fattigdom, helsetjenester, vaksiner osv. Det er fint å holde et oppsummerende foredrag etterpå.

Gjennomføring

1. Læreren deler inn i små grupper og introduserer oppgaven: Gruppene får utdelt hver sin nyhetssak. Les saken og finn ut hva som er hovedtemaet. Lag deretter faktabokser med punkter som svarer på følgende spørsmål:
 - Finnes det statistikk som viser utvikling av temaet over tid? Hva er de store positive trendene? er det store negative trender?
 - Finnes det menneskerettslige avtaler som berøre tematikken?
 - Lag en tidslinje som viser utviklingen på området siden 1948. Bruk gjerne Prezi eller andre digitale verktøy når der skal presentere. (1 time)Gruppene presenterer faktaboksene i plenum.
2. Læreren holder et kort foredrag (gjærne illustrert med statistikk fra nettsiden Gapminder)

Dette tar vi med oss videre

Formidling av nyheter har en viktig funksjon i samfunnet. Når brudd på menneskerettigheter belyses, kan journalister og medier påvirke myndighetene til å gjøre noe med det. Det er store globale utfordringer i verden og statene gjør ikke alltid det som er best for folk flest. Samtidig er det viktig å være klar over at nyhetene ofte utelater positive trender og langsiktige perspektiver. Dersom man anlegger et historisk perspektiv, ser man bedre at utviklingen på mange måter går fremover. Aktivister i mange land har vært pådrivere. Det nytter å engasjere seg!

Noen eksempler:

- Spedbarnsdødeligheten reduseres år for år
- Kvinnenes stilling har bedret seg radikalt
- Ekstrem fattigdom er halvert de siste årene
- Levealderen er dobbelt så høy idag som for 200 år siden, enda Jordas befolkning i samme periode har økt fra én til syv milliarder.

Forklaringen på den positive utviklingen er vitenskaplige og teknologiske nyvinninger, men også fremgang i måten vi organiserer våre samfunn på. Det sies ofte at man må lære av historien og folk tenker da som regel på store kriger eller folkemord. Og vi kan lære mye fra disse hendelsene. Samtidig bør vi lære av det som er gjort riktig gjennom historien. Da er det viktig å ha faktabasert kunnskap om verden, og hvilke virkemidler som fortsatt kan bidra til en positiv utvikling.

YTRINGSFRIHET I PRAKSIS

Klassetrinn: 8-10 klasse, vgs.

Påstandene tilpasses etter klassetrinn

I utstillingen *Den nye planeten* oppfordres besøkende til å lytte og lese hva enslige mindreårige asylsøkere mener. Samtidig skal de gjøre seg opp sin egen mening. Spørsmål som «Hva er et godt samfunn» må ikke avgjøres av en liten gruppe mennesker, men av alle som lever i samfunnet. Derfor er ytringsfriheten en fundamental rettighet i ethvert demokrati.

Praktisk øvelse: Elevene skal ta stilling til og argumentere for ulike påstander. I løpet av diskusjonen har de mulighet til å skifte posisjon.

Mål

- Bevisstgjøre elevene på at vi former våre meninger gjennom samtale, refleksjon og argumentasjon med andre.

Tid: 45 minutter

Hva trengs: Et stort rom. Tre store ark (på det ene står det JA, på det andre står det NEI, på det tredje står det VET IKKE)

Forberedelser: Læreren må forberede en liste med påstander (forslag nedenfor)

- Vi bør kunne stemme ved valg når vi er 16 år
- Det skal være lov til å ha alle flagg i 17. mai tog
- Ytringsfriheten bør aldri begrenses
- Kvinner/jenter kan klare alt
- Politiet må få kunne bruke tortur dersom det kan forhindre terror
- Ekteskap mellom to som tilhører ulike kulturer anbefales ikke
- Politiet og dommere bør få lov til å bære synlige religiøse symboler

Gjennomføring

1. Læreren plasserer arkene med JA og NEI på hver sin side av rommet. I midten ligger arket VET IKKE. Læreren ber elevene så komme ut på gulvet og forklarer at han/hun skal lese opp enkelte påstander. De som er enige i påstanden, går på JA-siden, de som er uenige på NEI-siden og de som er usikre stiller seg i midten.
2. Læreren leser så opp den første påstanden, hvorpå deltakerne tar stilling og grupperer seg. Deretter åpnes det opp for refleksjon. Hvis det er få eller bare en på den ene siden, er det klokt å gi ordet til dem først (fint å gi støtte til de som «tør» å stå alene). Alle sidene må få anledning til å fortelle hvorfor de mener det de gjør, også de som ikke vet. Deltakerne kan når som helst skifte standpunkt og gå fra den ene siden til den andre.
3. Når noen elever har skiftet side, er det viktig at lederen bemerker dette og spør om hvorfor. Diskusjonen om påstandene skal vare så lenge deltakerne viser interesse. Det er ikke noe mål å bli enige.
4. Dersom læreren er usikker på om elevene ønsker å fortsette, kan følgende påstand brukes: "Nå slutter vi denne leken». Da viser de om de vil diskutere mer eller ikke.
5. Refleksjon:
 - Hva synes dere om øvelsen?
 - Var det vanskelig å velge side?
 - Klarte dere å formulere synspunkter klart?
 - Var det noen som tenkte på å gå over på den andre siden fordi de var alene eller nesten alene på en side?
 - Klarte dere å overbevise andre om å komme over på deres side?
 - Hvorfor ønsker vi å få andre med oss?
 - Påvirker vi hverandre gjennom dialog og diskusjon?
 - Kan vi være enige om at dialog er den beste måten å løse uenigheter og problemer på? .

Dette tar vi med oss videre

Gjennom dialog og diskusjon lærer vi av hverandre, om hverandre og om oss selv. Vi påvirker hverandre alle sammen. Like mye som jeg blir påvirket, kan jeg, gjennom å si det jeg mener, også ha innflytelse. I hverdagen er *samtalen* det redskapet vi bruker når vi utveksler kunnskap, erfaringer og til syvende og sist skaper kultur. Dialog er den beste måten å løse konflikter på. En god dialog forutsetter ytringsfrihet - en rettighet som er nedfelt i en rekke menneskerettighetsdokumenter og Den norske Grunnloven

Til læreren

I denne delen forteller vi litt mer om bakgrunnen for vandreutstillingen *Den nye planeten*. Vi redegjør også på hvilken måte utstillingen og undervisningsmateriellet er relevant og kan oppfylle målsettinger i det nye læreplanverket. Vi ramser også opp en rekke kompetansemål som utstillingen og materiellet kan bidra til å nå.

Avslutningsvis har vi inkludert to tema-artikler om menneskerettigheter og ytringsfrihet. Artiklene berører sentrale temaer i undervisningsmateriellet og vil være en faglig ressurs for læreren.

Om utstillingen Den nye planeten

Vandreutstillingen *Den nye planeten* ble åpnet på Falstad fred- og menneskerettighets-senter høsten 2019, og har sitt utgangspunkt i et gruppearbeid enslige mindreårige asylsøkere gjør når de deltar på Menneskerettighetsakademiets to-dagers kurs i menneskerettigheter på mottak. Oppgaven ungdommene får er å reflektere rundt hvilke verdier og regler som kan skape gode samfunn. De skal lage en slags «grunnlov» med ti regler for en forestilt ny planet.

Viktige elementer i utstillingen er 50 håndskrevne «planet-plakater», samt intervjuer med 13 av asylsøkerne der de forklarer nærmere om sine valg av regler. Utstillingen inkluderer også sitater av hva filosofer, politikere og aktivister har ment om spørsmålet opp gjennom tidene. Også informasjon om Verdenserklæringen om menneskerettighetene (1948) og utviklingen av det internasjonale menneskerettighetssystemet etter andre verdenskrig - det nærmeste vi idag kommer universelle regler for å skape gode samfunn - er inkludert.

Utstillingen *Den nye planeten* er unik. For første gang får enslige mindreårige asylsøkere i Norge en stemme inn i det offentlige rom om hva de mener er viktige samfunnsverdier. Med utgangspunkt i deres refleksjoner, blir publikum også invitert til å tenke over spørsmålet.

For første gang får enslige mindreårige asylsøkere en stemme inn i det offentlige rom om hva de mener er viktige samfunnsverdier.

Metodikk

Menneskerettighetsakademiet har lang erfaring med å utvikle aktive undervisningsmetoder og har publisert en rekke fagbøker, manualer og nettsider. I opplæringen legges det mer vekt på aktivitet, kommunikasjon og samhandling, og mindre på ensidig formidling og foredrag. Aktive metoder som gruppearbeid, diskusjoner, øvelser og fysiske energi-ladere gir dypere forståelse. Læringen foregår i fellesskap der den enkeltes erfaring og kompetanse er relevant og brukes. Å vektlegge fellesskapslæring bygger på en antakelse om at læringen er en sosial prosess. Kunnskap, verdier, holdninger og ansvar konstrueres gjennom samhandling og læring i kontekst, ikke bare gjennom individuelle prosesser. Deltakeren er en person-i-aktivitet og person-i-situasjon. Dette er en utforskende, spennende og inspirerende form for læring.

Relevans for læreplanverket

Menneskerettane har sitt grunnlag i menneskeverdet og er ein viktig del av fundamentet for rettsstaten. Dei byggjer på universelle verdiar som gjeld for alle uansett kven dei er, kvar dei kjem frå, og kvar dei held til. Barnekonvensjonen er ein del av menneskerettane og gir barn og unge eit særleg vern. Opplæringa må vere i samsvar med menneskerettane, samtidig som elevane skal tileigne seg kunnskap om menneskerettane.

Overordna del - verdier og prinsipp for grunnopplæringa

Grunnskolen og den videregående skole skal forberede elevene på å bli bevisste og ansvarlige samfunnsborgere og gi kunnskap om menneskerettighetene. Utstillingen *Den nye planeten* gir en god ramme for dette. Elevene blir utfordret til å reflektere rundt grunnleggende spørsmål som bør gjelde i ethvert samfunn, enten dette er lokalt, nasjonalt eller internasjonalt: - Hvilke verdier og regler skaper gode samfunn? Finnes det universelle verdier som bør gjelde overalt? Hva er rettferdighet? Hvilke regler skaper gode samfunn for hvem? Like viktig som å diskutere hvilke regler som skaper gode samfunn er spørsmålet: - Hvordan kommer vi dit?

Demokrati og menneskerettigheter

Det nye tverrfaglige temaet i norsk skole *Demokrati og medborgerskap* vektlegger følgende:

Gjennom arbeid med temaet demokrati og medborgerskap skal elevene forstå sammenhengen mellom individets rettigheter og plikter. Individene har rett til å delta i politisk arbeid, samtidig som samfunnet er avhengig av at borgerne bruker rettighetene til politisk deltakelse og utforming av det sivile samfunnet.

Rammene for alle Menneskerettighetsakademiets aktiviteter, enten dette er kurs på asylmottak eller utstillingen *Den nye planeten* med tilhørende undervisningsmaterieill, er nettopp demokrati, menneskerettigheter og medborgerskap.

Undervisningsmateriellet oppfordrer elevene til selv å gjøre gruppearbeidet *Den nye planeten*, noe som gjør at de får reflektert rundt viktige samfunnsverdier. Dette blir et utgangspunkt for å lære om menneskerettighetene, sivilsamfunn og viktigheten av politisk deltakelse. Materiellet inneholder også aktiviteter for hvert av de seks elementene som utstillingen består av. Bruk av undervisningsmateriellet vil utvikle elevenes demokratiske kompetanse og styrke deres aktive medborgerskap.

Digitale ferdigheter

Det er spesielt samfunnsfagene (for grunnskolen) som har et særlig ansvar for å utvikle elevenes digitale ferdigheter. Elevene skal: « (...) finne, behandle og navigere i digitale kjelder, utøve digital kjeldekritikk og velje ut relevant informasjon».

Undervisningsmateriellet legger opp til bruk av en rekke digitale verktøy og at elevene skal formidle funn fra gruppearbeid og refleksjon. Bruken av verktøyene vil styrke deres digitale kompetanse - en av fem grunnleggende ferdigheter definert i læreplanverket.

Identitet og mangfold

Overordnet del av læreplanen understreker at identitet og mangfold er en del av norsk skoles verdigrunnlag:

Felles referanserammer er viktig for den enkeltes tilhørighet til samfunnet. Dette skaper samhold og forankrer den enkeltes identitet i et større fellesskap og i en historisk sammenheng. En felles ramme gir og skal gi rom for mangfold, og elevene skal få innsikt i hvordan vi lever sammen med ulike perspektiver, holdninger og livsanskuelser. De erfaringene elevene får i møte med ulike kulturuttrykk og tradisjoner, bidrar til å forme deres identitet. Et godt samfunn er tuftet på et inkluderende og mangfoldig fellesskap.

I utstillingen *Den nye planeten* møter elevene 13 enslige mindreårige asylsøkere som reflekterer rundt hvilke regler de mener skaper gode samfunn. Elevene kan også studere 50 planet-plakatene som er utformet av asylsøkere fra Afghanistan, Pakistan, Irak, Syria, Palestina, Albania, Ukraina, Somalia, Eritrea, Etiopia, Vest-Sahara og Kongo. Når elevene leser planet-reglene, vil de forstå at erfaringene fra krig, konflikt, nød og flukt, har dannet et viktig bakteppe. Samtidig vil de finne fellestrekk med egne planet-regler, noe som vil utvikle forståelse på tvers av erfaringer og landegrensener.

Relevante kompetansemål for grunnskole og videregående skole

Kompetansemål etter 10. Trinn

Relevante kompetansemål i samfunnsfag

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- bruke samfunnsfaglege metodar og digitale ressursar i eigne undersøkingar, presentere funn ved bruk av digitale verktøy og drøfte kor gyldige og relevante funna er.
- vurdere på kva måtar ulike kjelder gir informasjon om eit samfunnsfagleg tema, og reflektere over korleis algoritmar, einsretta kjelder eller mangel på kjelder kan prege forståinga vår

- drøfte korleis framstillingar av fortida, hendingar og grupper har påverka og påverkar haldningane og handlingane til folk
- reflektere over korleis menneske har kjempa og kjempar for endringar i samfunnet og samstundes har vore og er påverka av geografiske forhold og historisk kontekst
- samanlikne korleis politiske, geografiske og historiske forhold påverkar levekår, busetjingsmønster og demografi i forskjellige delar av verda i dag
- gjere greie for årsaker til og konsekvensar av sentrale historiske og notidige konflikter og reflektere over om endringar av nokre føresetnader kunne ha hindra konfliktane
- gjere greie for årsaker til og konsekvensar av terrorhandlingar og folkemord, som holocaust, og reflektere over korleis ekstreme haldningar og ekstreme handlingar kan førebyggjast
- utforske og beskrive korleis menneske- og urfolksrettar og andre internasjonale avtalar og samarbeid har betydning for nasjonal politikk, livet til menneske, likestilling og likeverd
- reflektere over likskapar og ulikskapar i identitetar, levesett og kulturuttrykk og drøfte moglegheiter og utfordringar ved mangfald
- reflektere over kva for aktørar som har makt i samfunnet i dag, og korleis desse grunngir standpunkta sine
- beskrive sentrale lover, reglar og normer og drøfte kva konsekvensar brot på desse kan ha for den enkelte og for samfunnet på kort og lang sikt

Relevante kompetansemål i KRLE

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- Utforske andres perspektiv og håndtere uenighet og meningsbrytning
- reflektere over eksistensielle spørsmål knyttet til det å vokse opp og leve i et mangfoldig og globalt samfunn
- identifisere og drøfte aktuelle etiske problemstillinger knyttet til menneskerettigheter, bærekraft og fattigdom

Relevante kompetansemål etter videregående skole

Relevante kompetansemål i samfunnskunnskap - fellesfag Vg1/Vg2

- utforske og presentere dagsaktuelle tema eller debatter ved å bruke samfunnsfaglege metodar, kjelder og digitale ressursar, og argumentere for sine egne og andre sine meiningar og verdiar
- reflektere over kva det inneber å vere medborgar, og samanlikne korleis politiske system er organiserte i forskjellige land og område
 - vurdere korleis utøving av makt påverkar enkeltpersonar og samfunn
 - gjere greie for grunnlaget for menneskerettane og utforske og gi døme på brot på menneskerettane nasjonalt eller globalt
 - Vurdere årsaker til og tiltak som kan førebyggje rasisme, diskriminering og hatefulle ytringar, og drøfte grensene for ytringsfridommen
 - utforske ei utfordring eller ein konflikt på lokalt, nasjonalt eller globalt nivå og drøfte korleis utfordringa eller konflikten påverkar forskjellige grupper.

Tema

Menneskerettigheter

Det er nesten umulig å lese en avis eller se nyhetene i dagens verden uten at menneskerettighetene nevnes. Ofte er det brudd på menneskerettighetene det legges vekt på. Selv om rettighetene har blitt en del av vår dagligtale, er det mange av oss som ikke helt forstår hva de innebærer. Hvordan fungerer menneskerettighetene? Og hvordan påvirker de våre samfunn?

Menneskerettighetene er egentlig ganske enkle å forstå. I kjernen av rettighetene finnes to verdier: menneskeverdet og likeverdet. Menneskesynet som ligger til grunn hevder at alle individer, kun i egenskap av å være mennesker, har en ukrenkelig verdi. Fordi vi alle har det samme menneskeverdet, er vi likeverdige og skal nyte de samme rettighetene, uavhengig av farge, kjønn, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, eiendom eller andre forhold.

Historiske røtter

Ideen om at alle mennesker har visse grunnleggende rettigheter, har lange historiske røtter. Men gjennom historien har ikke «menneskerettighetene» alltid omfattet alle. Allerede for 2300 år siden hevdet naturretsfilosofene at det fantes moralske og rettslige normer som gjaldt alle mennesker, uavhengig av tid og sted og lokale tradisjoner. Imidlertid var datidens samfunn basert på slaveri og langt unna dagens rettighetstenkning. Heller ikke dokumentene som innledet menneskerettighetenes moderne epoke, nemlig Den amerikanske uavhengighetserklæringen (1776) og Den franske erklæringen om menneskets og borgernes rettigheter (1789) omfattet alle. Kvinnene, halvparten av befolkningen, var utelatt.

Verdenserklæringen om menneskerettighetene

De internasjonale menneskerettighetenes startpunkt var 1945, da FN ble etablert. Verden lå i ruiner, 55 millioner mennesker hadde mistet livet under krigen. Nazistenes rasistiske styre hadde vist for hele verden det moralske lavmål menneskeheten hadde nådd. Det oppsto en desperat følelse om å reise et moralsk og juridisk rammeverk som kunne forhindre at noe lignende kunne skje igjen. Det lød et rungende «aldri mer!» i det internasjonale samfunn.

Men om viljen var til stede, skulle prosessen vise seg å bli omstendelig og full av utfordringer. Problemets kerne dreide seg om å få representanter fra ulike stater, kulturer og religioner til å bli enige om menneskerettighetenes innhold.

Kommisjonen som skulle utforme «The International Bill of Rights» besto av 18 statlige representanter. I tillegg til personlige kvalifikasjoner, skulle det tas hensyn til geografisk spredning. Representanter fra disse landene fikk oppdraget: Australia, Belgia, Den hviterussiske sovjetrepublikk, Chile, Kina, Egypt, Frankrike, India, Iran, Libanon, Panama, Den filippinske republikk, Storbritannia, USA, Sovjetunionen, Uruguay og Jugoslavia. Eleanor Roosevelt, FN-aktivisten og enken etter USAs tidligere president Franklin D. Roosevelt, ble valgt til kommisjonens leder.

På ethvert tidspunkt i prosessen hadde de 38 resterende medlemsstatene i FN, som verken satt i kommisjonen eller i styringsgruppen, mulighet til å levere inn sine egne forslag. De fikk også utkast på høring og en rekke anledninger til å ytre seg i de

omfattende forhandlingene som fant sted i FN, mens Generalforsamlingen satt samlet i perioden september til desember 1948. Ikke-statlige organisasjoner (NGOer) med konsultativ status, hadde mulighet til å delta på alle møter, mens andre NGOer kunne sende inn forslag. Selv utkast fra enkeltpersoner ble arkivert og brakt videre.

Verdenserklæringen ble vedtatt ved midnatt 10. desember 1948. 48 stater stemte for, ingen stemte mot, men 8 avsto fra å stemme.

Helt frem til juni 1948, mente de fleste kommisjons-representantene at oppdraget dreide seg om å utforme både en erklæring og konvensjon (som er juridisk bindende for statene). Etter intense debatter ble det avgjort at kommisjonen «bare» skulle levere en erklæring. Det som av mange i datiden ble vurdert som et nederlag, skulle imidlertid vise seg å bli svært viktig for menneskerettighetsbevegelsen, sett med ettertidens øyne. Det faktum at erklæringen ikke er flettet sammen med noe konkret verktøy for implementering, har gitt den en uavhengig moralsk status i verdenspolitikken.

Er menneskerettighetene universelle?

Da Verdenserklæringen ble vedtatt var det første gang en global organisasjon erklærte at menneskerettighetene er universelle i sin natur, det vil si at de gjelder for alle mennesker. Virkeligheten viser imidlertid at det er langt igjen til menneskerettighetene er *realisert* for alle. Krigen i Syria, klimakrise og titalls millioner på flukt, illustrerer nåtidens omfattende utfordringer. Det er fremdeles væpnede konflikter, uro, og fattigdom.

Er det da feil å hevde at menneskerettighetene er universelle? Nei, det er det ikke. Selv om menneskerettighetene enda ikke er universelt gjennomført i praksis, rettfærdiggjør det moralske fundamentet og FNs mange vedtak, begrepsbruken. Menneskerettighetene er universelle og målet er at de skal realiseres for alle. For heldigvis er menneskerettigheter mer enn moral. De er konkrete juridiske og politiske virkemidler som er forhandlet frem av statene i FN og andre internasjonale organisasjoner.

Det at menneskerettighetene er universelle, betyr ikke at alle land må utvikle seg likt og i samme tempo. Statene har ulike historiske, økonomiske og politiske forutsetninger, noe som tilsier en gradvis utvikling der også kulturelle tradisjoner blir tatt hensyn til. Noen stater har større utfordringer enn andre, deriblant en del land i Asia og Afrika. Imidlertid bør vi kreve av landene som er medlemmer av FN og som har forpliktet seg til å respektere menneskerettighetene at målet er definert og retningen klar: menneskerettighetene skal realiseres. Dersom borgernes rettigheter undergraves av myndighetene, er det nødvendig med kritikk. De siste 30 årene har statenes opplutning om konvensjonene hatt en tydelig økning. Uansett hvor mye kritikerne

hevder at menneskerettighetene ikke er universelle, er det et faktum at de i dag har global støtte.

Statenes ansvar

FN og andre internasjonale organisasjoner arbeider på mange måter for å få statene til å virkeliggjøre menneskerettighetene. Noe av det viktigste er å få statene til å forplikte seg til konvensjonene om menneskerettigheter. Når de gjør det, må de nemlig endre sin nasjonale lovgivning, slik at de harmonerer med forpliktelsene i konvensjonen. Det at de ikke må gjøre dette med en gang de blir medlemmer, bunner i en erkjennelse av at endring tar tid og at statene er selvstendige og sterke aktører i et internasjonalt system uten noen sentral regjering, domstol eller politimyndighet med full kontroll. Tanken er at det er bedre å ha selv «versting»-landene med i «det gode selskap», med håp om at sosialiseringen vil bære frukter på sikt. Innenfor vil de bli møtt med en konstant oppfordring om å forbedre seg.

Kilde: Hjorth, Lillian. Menneskerettigheter og aktivisme (Aktive Fredsforlag, 2015)

Fakta

- Da FN ble etablert i 1945 var 51 stater medlemmer. I dag har FN 193 medlemsstater.
- I tillegg til fredsbevaring, fredsbygging og humanitær hjelp, arbeider FN med bærekraftig utvikling, miljø, klima og beskyttelse av flyktninger
- FN har vedtatt ni kjernekonvensjoner om menneskerettigheter. Alle FNs medlemsstater har ratifisert minst en av disse konvensjonene.
- 85 prosent av statene har ratifisert fire eller flere.
- Menneskerettighetene deles ofte inn i to hovedkategorier
 - Politiske og sivile rettigheter
 - økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter.

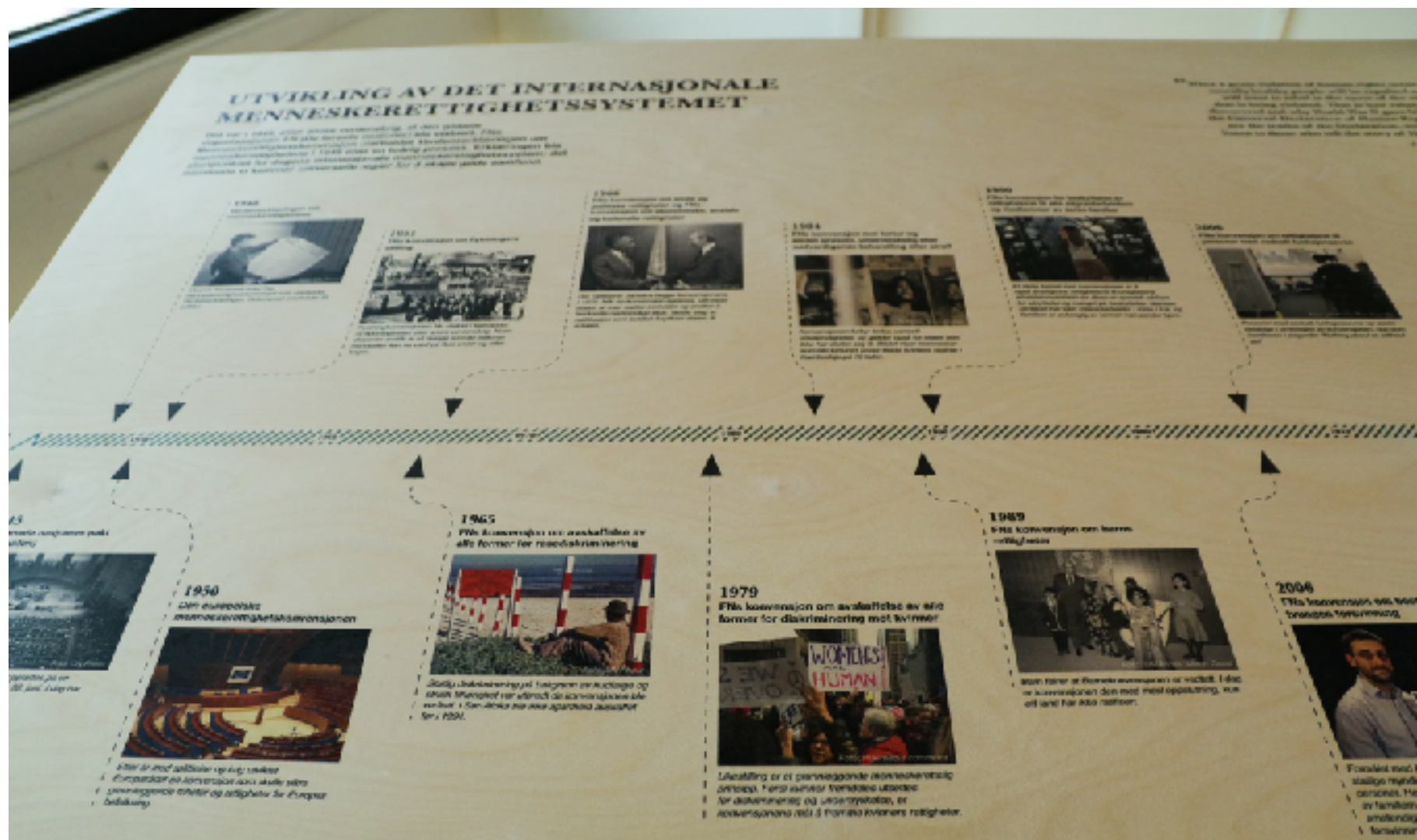
Ressurser

Filmer

- Verdenserklæringen om menneskerettighetene (FN): [The Universal Declaration of Human Rights](#) (engelsk)
- To minutters lyninnføring i historien (Amnesty): <https://www.youtube.com/watch?v=eEbbqPmqoTk>
- FNs historie (FN sambandet): <https://youtu.be/BgHFCO9sgJo>

Nettsider

- Statistikk: <https://ourworldindata.org/human-rights>
- Dokumenter om menneskerettigheter: <http://www.menneskerettighetsakademiet.no/menneskerettigheter/dokumenter.html>
- Kort om hva menneskerettigheter er: <http://www.menneskerettighetsakademiet.no/menneskerettigheter/menneskerettigheter.html>
- Menneskerettigheter i Norge: <http://www.menneskerettighetsakademiet.no/>

Vi kvinner kan klare alt

- Vi kommer fra krig og derfor vil vi ikke ha våpen

Tema

Ytringsfrihet

Enhver har rett til menings- og ytringsfrihet. denne rett omfatter frihet til å hevde meninger uten innblanding og til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer gjennom ethvert meddelelsesmiddel og uten hensyn til landegrenser.

Artikkel 19, Verdenserklæringen om menneskerettighetene (1948)

Ytringsfriheten er blant de viktigste rettighetene for å sikre et åpent og demokratisk samfunn. Rettigheten beskytter i utgangspunktet alle ytringer, enten de formidles via TV, radio og internett, eller bøker, tidsskrifter, malerier, fotografier, musikk, samtaler og e-post. Til og med personlige uttrykk som klesdrakt og hårfrisyrer er beskyttet av ytringsfriheten. Men rettigheten er ikke grenseløs.

Både FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon gir stater rett til å innskrenke friheten dersom ytringene kan føre til uorden eller kriminalitet, true helse og moral eller krenke medborgeres omdømme eller rettigheter. Også hvis utsagnene kan true nasjonal sikkerhet, territoriell integritet eller offentlig trygghet, kan statene begrense ytringsfriheten. Innskrenkningene må ha grunnlag i lov og «være nødvendige» i et demokratisk samfunn.

Hvor ytringsfrihetens grenser bør settes, er et omfattende spørsmål det er grunn til å gå dypere inn i. Mye taler for at vi bør være varsom med grensesettingen, selv i forhold til ytringer og påstander svært mange mener er uønsket eller usanne. Et viktig argument er at ytringene kan ha en verdifull samfunns-effekt. Det er bare når vi uttrykker våre meninger, undersøker saker og lytter til og samtaler med hverandre, at vi får ny lærdom, ser alternative perspektiver og utvikler sannere oppfatninger om verden og oss selv. I prosessen er det viktig å ha dialog med andre, også de som har synspunkter langt unna våre egne.

Ytringsfriheten i Norge

Ytringsfrihetens grenser er kanskje et av de mest debatterte menneskerettslige spørsmål i Norge. Blant annet har debatten rundt tegninger av profeten Mohammed ført til opphetet diskusjon. Også hva som skal være tillatt å skrive på nett er diskutert.

Den norske grunnloven verner ytringsfriheten, men forbyr grove hatefulle eller diskriminerende ytringer. Dette inkluderer å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

- hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse
- religion eller livssyn
- homofile orientering, eller
- nedsatte funksjonsevne

Bestemmelsene som begrenser ytringsfriheten er nedfelt i straffelovens § 185. Et eksempel på domfellelse på bakgrunn av denne paragrafen er dommen mot SIAN-leder Lars Thorsen i november 2019. Thorsen ble dømt til 30 dagers betinget fengsel og en bot på 20 000 kr. for hatefulle ytringer.

I dommen heter det at « (...) enkeltutsagnet som er inntatt i tiltalen, sett i sammenheng med brosjyren for øvrig, må anses som en grov integritetskrenkelse av muslimer og Islam, og innebærer en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd.»

Gjennom høyere norske rettsinstansers behandling av saker vedrørende § 185 de siste tyve årene, kan det hevdes at Norge generelt har lagt seg på en restriktiv praksis i anvendelsen av denne paragrafen.

Kilder:

www.aftenposten.no

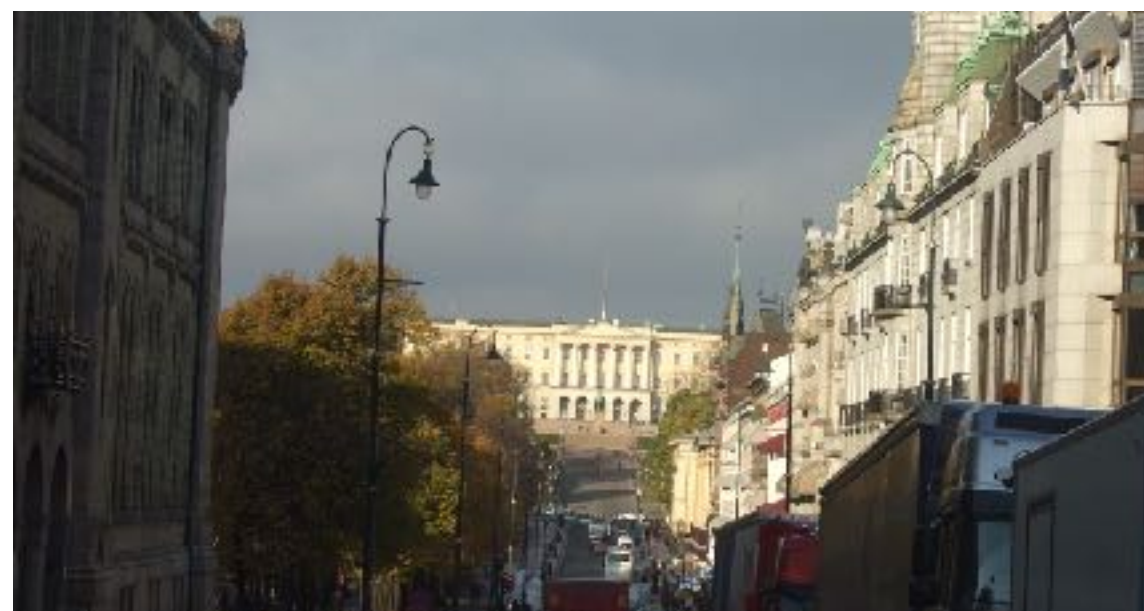
www.snl.no

www.faktisk.no

www.journalism-edu.org

Hjorth, L. (2015) Menneskerettigheter og aktivisme, Aktive Fredsforlag

Hjorth L, Djuliman E (2007) Bygg broer ikke murer - 97 øvelser i menneskerettigheter, flerkulturell forståelse og konflikthåndtering», Humanist forlag

Hvor ytringsfrihetens grenser skal gå, er et mye debattert spørsmål i Norge.